

Регіональна економіка

УДК 332.146.2

Белей Світлана Іванівна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування*

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Белей Светлана Ивановна

*кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры учета и налогообложения*

Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича

Svitlana Belei

PhD, Associate professor

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

ORCID: 0000-0001-5483-2345

Пентелейчук Думітру Тоадерович

магістр

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Пентелейчук Думитру Тоадерович

магістр

Черновицкого национального университета имени Юрия Федьковича

Penteleychuk Dumitru

Master of the

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

**ФАНДРАЙЗИНГ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД РЕАЛІЗАЦІЇ
ПРОЕКТІВ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ
ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ**

**ФАНДРАЙЗИНГ КАК ИННОВАЦИОННЫЙ ПОДХОД
РЕАЛИЗАЦИИ ПРОЕКТОВ РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ
В УСЛОВИЯХ ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИИ
FUNDRAISING AS AN INNOVATIVE APPROACH TO RURAL
DEVELOPMENT PROJECTS IN THE CONTEXT OF
DECENTRALIZATION**

Анотація. У статті розглянуто соціально-економічні особливості розвитку сільських територій, визначено їх проблеми. З'ясовано, що соціально-економічний розвиток сільських територій є важливою складовою економічної політики України. Розглянуто основні особливості фінансового забезпечення розвитку сільських територій. Проаналізовано значення для соціально-економічного розвитку сільських територій фандрайзингової діяльності.

У статті визначено, що фандрайзинг часто не використовується на повну потужність. Це пояснюється тим, що він є відносно новим видом діяльності, який ще не дістав широкого розповсюдження. Вище зазначене накладає відбиток та визначає напрямок наукового пошуку. Обґрунтовано, що питання, пов'язані з формуванням фінансово-економічного потенціалу сільських територій в контексті фандрайзингової діяльності є інноваційними. Охарактеризовано особливості фандрайзингової діяльності для територіальної громади.

Досліджено теоретико-методичні аспекти фандрайзингу як інноваційного інструменту формування фінансово-економічного потенціалу розвитку сільських територій в умовах реформування місцевого самоврядування за допомогою якого сільська територія може реалізувати значимі соціально-економічні проекти. Диференційовано чинники, які впливають на розвиток фандрайзингової діяльності. Досліджено на теоретичному рівні та визначено взаємозв'язок між

розвитком сільських територій та фандрайзингом як інноваційним інструментом формування потенціалу розвитку сільських територій. З'ясовано економічну природу фандрайзингу як інструменту формування потенціалу розвитку сільських територій. Розроблено етапи фандрайзингової діяльності на сільській території. Висвітлено основні проблемні моменти, що можуть заважати розвитку фандрайзингу на сільських територіях .

Ключові слова: *фандрайзинг, розвиток сільських територій, потенціал.*

Аннотація. *В статье рассмотрены социально-экономические особенности развития сельских территорий, определены их проблемы. Выяснено, что социально-экономическое развитие сельских территорий является важной составляющей экономической политики Украины. Рассмотрены особенности финансового обеспечения развития сельских территорий. Проанализировано значение для социально-экономического развития сельских территорий фандрайзинговой деятельности.*

В статье определено, что фандрайзинг часто не используется на полную мощность. Это объясняется тем, что он является относительно новым видом деятельности, который еще не получил широкого распространения. Выше сказанное накладывает отпечаток и определяет направление научного поиска.

Обосновано, что вопросы, связанные с формированием финансово-экономического потенциала сельских территорий в контексте фандрайзинговой деятельности являются инновационными. Охарактеризованы особенности фандрайзинговой деятельности для территориальной общины.

Исследованы теоретико-методические аспекты фандрайзингу как инновационного инструмента формирования финансово-экономического

потенциала развития сельских территорий в условиях реформирования местного самоуправления, посредством которого сельская территория может реализовать значимые социально-экономические проекты. Дифференцированно факторы, влияющие на развитие фандрайзинговой деятельности. Исследовано теоретически и определено взаимосвязь между развитием сельских территорий и фандрайзингом как инновационным инструментом формирования потенциала развития сельских территорий. Выяснено экономическую природу фандрайзингу как инструмента формирования потенциала развития сельских территорий. Разработаны этапы фандрайзинговой деятельности на сельской территории. Освещены основные проблемные моменты, которые могут мешать развитию фандрайзинга на сельских территориях.

Ключевые слова: *фандрайзинг, развитие сельских территорий, потенциал.*

Summary. *The article considers the socio-economic characteristics of rural development, identifies their problems. It was found that the socio-economic development of rural areas is an important component of the economic policy of Ukraine. The features of financial support for rural development are considered. The significance of fundraising activities for the socio-economic development of rural areas is analyzed.*

The article determines that fundraising is often not used at full capacity. This is due to the fact that it is a relatively new type of activity that has not yet received wide distribution. The foregoing leaves its mark and determines the direction of scientific research.

It is substantiated that issues related to the formation of the financial and economic potential of rural territories in the context of fundraising activities are innovative. The features of fundraising activities for the territorial community are characterized.

The theoretical and methodological aspects of fundraising as an innovative tool for forming the financial and economic potential of rural development in the context of local self-government reform through which rural areas can implement significant socio-economic projects are differentiated. Differentiated factors affecting the development of fundraising activities are studied. Theoretically investigated and defined the relationship between the developments of rural territories and fundraising as an innovative tool for building the development potential of rural territories. The economic nature of fundraising as a tool for forming the development potential of rural territories has been clarified. The stages of fundraising activities in rural areas have been developed. The key issues that may impede the development of fundraising in rural areas are highlighted.

Key words: *fundraising, rural development, potential.*

Постановка проблеми. Важливе значення для соціально-економічного розвитку країни мають сільські території. Питання підвищення ефективності формування та використання відтворювального потенціалу сільських територій знаходиться в полі зору як вітчизняних вчених-економістів, так і органів влади і управління. Однак суттєвого поступу в його вирішенні немає. Ситуація в сільській економіці України залишається достатньо складною і суперечливою. Сільські території віддзеркалюють суспільні процеси, що відбуваються у різних сферах життєдіяльності сучасного села. Подолання негативних проявів потребує перегляду існуючих підходів до вирішення проблем розвитку сільських територій на засадах чіткої ідентифікації необхідних інструментів для їх розвитку. Разом з тим перспективи розвитку сільських територій є. Перш за все у децентралізації публічної влади, що створить нові можливості для місцевого самоврядування. У цьому аспекті дуже актуальною є фандрайзингова діяльність, оскільки саме вона зорієнтована на пошук

джерел фінансування програм і проектів соціально-економічного розвитку сільських територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід відмітити, що в останні роки почали активно досліджуватися проблеми пов'язані з фандрайзинговою діяльністю, опубліковано ряд праць, як вітчизняних так і зарубіжних вчених присвячених деяким аспектам. Зокрема варто акцентувати увагу що організаційні аспекти та функціональне забезпечення фандрайзингу у зарубіжних наукових студіях вивчали М.Альберт [3], М.Мескон [3], К. Камерон [4], Р. Кларк [5], М. Коган [5], К. Ерроу [5], М. Хаммер [5], Р. Хизрич [5], Т.Шафф [6] та ін. Вітчизняними науковцями питання фандрайзингу досліджувалося у працях А. Авраменко, [7], Г. Аксенова[7], А. Комаровського [8], В. Снігульської, А. Соколової [10], О. Чернявської [10],. та інших. Водночас, ученими недослідженими залишають питання щодо можливої впровадження та використання інструментарію фандрайзингу в діяльність сільських територіальних громад задля формуванням фінансово-економічного потенціалу для реалізації соціально-економічних проектів підвищення конкурентоспроможності території.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є аналіз теоретичних основ та практичних рекомендацій щодо використання фандрайзингу як інноваційного інструменту забезпечення соціально-економічного розвитку сільських територій в умовах децентралізації влади в Україні, а також визначення перспектив розвитку фандрайзингової діяльності.

Виклад основного матеріалу. Глобалізація світової економіки сприяє це не лише формування вільної світової торгівлі, а й стрімкому розвитку продуктивних сил, зростанню мобільності робочої сили, для якої кордони не відіграватимуть суттєвої ролі. Ці аспекти посилюють щонайменше дві проблеми в економіці України: занепад регіонів з не

диверсифікованою структурою виробництва та сільських територій. Негативні наслідки очевидні, оскільки значимість сільських територій є винятковою для розвитку правової соціально орієнтованої держави. Тому нагальною потребою є розробка дієвих проектів розвитку сільських територій в умовах децентралізації влади, сприяння розвитку перспективних, соціально-орієнтованих сфер сільської економіки.

Слід зазначити що кожна сільська територія має свої особливості, соціальну та економічну структуру, свій потенціал до розвитку тому організаційно-економічний механізм розвитку сільських територій повинен мати інноваційний характер, що виявляється в нових підходах до вирішення соціально-економічних проблем. В умовах децентралізації влади кожна сільська територія (об'єднана територіальна громада) отримує більше фінансово-економічних повноважень щодо визначення свого соціально-економічного розвитку. Тому кожна громада повинна розробити стратегію соціально-економічного розвитку сільської території й створити для сільського населення комфортне середовище для життя та праці, відшукати джерела фінансування за рахунок залучення як зовнішніх, так і внутрішніх джерел щоб забезпечити такий розвиток.

Слід наголосити, що на національному рівні головним програмно-цільовим актом, що забезпечує розвиток сільських територій є Державна цільова програма сталого розвитку сільських територій на період до 2020 р. [1]. Однак для забезпечення розвитку сільських територій за цією Програмою недостатнім є фінансуванням, оскільки у структурі видатків місцевих бюджетів видатки на соціально-економічний розвиток посідають одне з останніх місць.

За таких умов не забезпечується розв'язання проблем розвитку сільських територій. Тому стандартизовані програми та проекти втрачають свою актуальність, натомість підсилюється значимість гнучких, варіативних та унікальних за своїм змістом технологій і механізмів

стимулювання розвитку сільських територій, адже кожна територіальна громада повинна забезпечити своє позиціонування, ефективне використання власного відтворювального потенціалу. До таких інноваційних технологій доцільно віднести проектний менеджмент, територіальний маркетинг, фандрайзинг та інші.

Ми погоджуємося з думкою С. Харчука, який зазначає що ключовими аспектами в розвитку сільських територій повинні стати розвиток локального лідерства, «виращування» лідерів із сільського населення та інтеграція нових знань для сільських територій [9, с. 21]. Тобто повинні використовуватися інноваційні інструменти для забезпечення сільського розвитку так як на сьогодні інституційні одиниці державного сектору є неспроможними задовольнити суспільні потреби сільського населення. Одним із таких інструментів є фандрайзинг як інтегрована система заходів, яка забезпечує пошук та реалізацію засобів, необхідних для виконання суспільно значимих проектів на мікро-, макро- та мезорівнях.

Головна ідеєю стратегії розвитку сільських територій має стати посилення ролі місцевого самоуправління. Розвиток сільських територій має базуватися на політиці розвитку знизу вгору, а не навпаки, тобто необхідно активізувати саме потенціал сільського населення, і саме за рахунок системи фандрайзингу. У багатьох країнах світу для мобілізації фінансових коштів широко використовується комплексна система фандрайзингу. Він є процесом залучення коштів від зовнішніх донорів (фізичних і юридичних осіб) з метою реалізації певних проектів. До нього вдаються як юридичні, так і фізичні особи, зайняті практично у всіх секторах економіки, матеріальному і нематеріальному виробництві, в тому числі в соціальній сфері (соціальна допомога, наука, освіта, охорона здоров'я і т.д.). Відповідна практика має історію, яка налічує не одне десятиліття, і добре зарекомендувала себе.

Дефініція фандрайзинг англійського походження від словосполучення «fundraising» (fund (кошти, фонди) і raise (піднімати, збільшувати)), що означає залучення ресурсів, коштів. В українському перекладі зустрічаються такі варіанти, як «фандрайзинг», «фандрейзинг», «фендрейзинг». Таким чином є багато способів його вимови.

У науковій економічній літературі «фандрайзинг» тлумачиться по-різному. Вважаємо, що найбільш повно розкрито його сутність О. Чернявською та В. Лозовану. Так Чернявська О., та Соколова А., визнають що, «фандрайзинг є професійною діяльністю з залучення як фінансових так і інших ресурсів для реалізації проектів». Така діяльність на їх думку вимагає спеціальних знань та навичок фандрайзера для впливу на донора. [10,с. 12].

Слушною є думка Лозовану В., який пропонує дефініцію «фандрайзинг» розглядати у вузькому та широкому значенні. У вузькому розумінні «фандрайзинг є спеціально організованим процесом збору коштів для недержавних організацій чи для забезпечення соціальних програм» [11, с. 26]. У широкому розумінні «фандрайзинг є пошуком ресурсів (трудових, матеріальних, інформаційних, фінансових та інших) для реалізації проектів та підтримки існування організації [11, с. 27].

Дослідження сутності дефініції «фандрайзинг» дозволяє сформулювати наступне визначення: фандрайзинг є особливим видом діяльності, яка пов'язана із залученням, акумуляцією та мобілізацією наявних та вільних ресурсів у суспільстві та реалізацією операцій, що супроводжують ці процеси з метою їх подальшого розміщення у значимих неприбуткових проєктах й вимагає спеціальних знань та навичок фандрайзера, що можуть вплинути на прийняття позитивного рішення донора.

Виходячи зі змістового наповнення такого визначення, суб'єктами фандрайзингу на рівні сільської території можуть виступати освітні заклади (школи, дитячі садочки), заклади охорони здоров'я (лікарні,

хоспіси), культури, релігійні об'єднання. Саме цей суб'єктний склад є найбільш соціально вразливим та ресурсопотребуючим.

Нині задля забезпечення соціально-економічного розвитку сільської території кожній об'єднаній територіальній громаді необхідно бути більше фінансово самостійною, розробляти власну програму фандрайзингової діяльності, залучати кошти благодійних фондів, донорів, спонсорів, а також бюджетні, мати змогу формувати дійсно дієві органи управління сільською територією. Найпоширенішим джерелом додаткових ресурсів соціально-значущих проектів є благодійні фонди. Ключовим механізмом фандрайзингу є ендаумент-фонд ((ендаумент) (від англ. «endowment» - внесок, дар, пожертвування)), цільовий фонд призначений для використання в некомерційних цілях.

Дослідження етапів проведення фандрайзингу, яке пропонується різними вченими, дало можливість нам розробити етапи фандрайзингової діяльності на сільській території подана на рис. 1.

Отже рішення про фандрайзингову діяльність не являється самоціллю, а зазвичай підпорядковується загальній стратегії та досягненням цілей сільських територій. Ефективність і якість фандрайзингової діяльності визначається застосуванням системного та ситуаційного підходів до обґрунтування й реалізації стратегії фандрайзингу. Системний підхід включає три основні етапи:

1. Дослідження ступеня організованості об'єкта як складної системи.
2. Дослідження особливостей внутрішнього й зовнішнього функціонування об'єкта.
3. Дослідження шляхів розвитку об'єкта, перспектив подальшого існування.

Рис. 1. Етапи фандрайзингової діяльності на сільській території

Джерело: власні дослідження

Найбільш перспективним у сучасному управлінні розвитком сільськими територіями є ситуаційний підхід. Він дозволяє виявити основні тенденції та впливи на динаміку розвитку сільських територій ситуації. Ситуаційний підхід дозволяє приймати рішення, ґрунтуючись на аналізі й розумінні ситуації, динаміки її зміни, а не виходячи з традиційного принципу спроб і помилок. Це робить підхід більш ефективним і дозволяє часто уникати значних втрат ресурсів та часу в фандрайзинговій діяльності. При цьому доцільно застосувати прийоми фандрайзингу, які дозволять фокусувати роботу щодо визначення майбутніх донорів: «таблицю діапазону пожертв», «решітку пожертв» і «матрицю зв'язку» [12, с. 7].

Слід зазначити, що донорів доцільно шукати в різних напрямках, формуючи кілька джерел фінансування: вітчизняні та закордонні державні й міждержавні організації; комерційна сфера; некомерційна сфера (вітчизняні, закордонні та міжнародні благодійні фонди); приватні особи (місцеве населення). Ефективний фандрайзинг залежить від сталості розвитку сільської території, оскільки донор завжди звертає увагу на історію діяльності, на значимість проекту, на глибину вирішення проблеми. Для цього сільські території мають інтегруватися в урбанізовану систему, а без цього фандрайзингова діяльність є неможливою.

Висновки і перспективи подальших досліджень. За результатами проведених досліджень можемо зробити наступні висновки:

- по-перше, для забезпечення соціально-економічного розвитку сільських територій перспективним є використання фандрайзингу, однак для цього необхідно здійснювати роз'яснювальну роботу щодо потенційних переваг та сприяти зростанню привабливості території;
- по-друге, важливим є розроблення алгоритму проведення оцінки ефективності проекту, який би був зрозумілим для всіх сторін фандрайзингової діяльності;
- по-третє, залучення донорів для реалізації значимих проектів розвитку сільських територій стримує ряд негативних чинників, найгострішими серед яких є: недосконала та непослідовна політика держави, в якій переважають принципи залишкового виділення коштів на розвиток села, недосконалі механізми використання бюджетних коштів, несприятливі умови для розвитку підприємницької діяльності на селі тощо;

Вище зазначене накладає відбиток та визначає напрямки наукового пошуку. В цьому сенсі окреслюються напрямки подальших досліджень, а саме пов'язані з: плануванням фандрайзингової діяльності, реалізацією стратегії залучення ресурсів для розвитку сільських територій,

формуванням бюджету проектів соціально-економічного розвитку та оцінкою фандрайзингової діяльності.

Література

1. Державна цільова програма сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року. URL: <http://www.minagro.gov.ua>. (дата звернення: 16.09.2019)
2. Концепція Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року. URL: www.minagro.gov.ua/page дата звернення: 16.09.2019).
3. Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджменту. М.: Дело, 1997. 704.
4. Уилкокс Д., Аги У., Камерон Г., Олт Ф. Самое главное в PR. Санкт-Петербург «Питер» 2004.560с
5. Грачев С.В. Исследовательские университеты. Мировой опыт и приоритеты развития. М.: МЧА, 2009. 160 с.
6. Шафф Терри. Путеводитель по фандрайзингу. Рабочая модель по привлечению спонсоров: пер. с англ. М., СПб.: Вершина, 2006. 249 с.
7. Авраменко А., Аксенов Г. Фандрайзинг: искусство добывать и отдавать деньги. К.: Планета людей, 2001. 124с
8. Комаровський О.В. Фандрейзинг у питаннях, відповідях та цитатах: навч. посіб. Луганськ, 2007. 54 с.
9. Харчук С.А. Соціально-економічний розвиток сільських територій: проблеми та шляхи вирішення. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 12. С. 20–23.
10. Чернявська О. В., Соколова А. М. Фандрайзинг. Навч. посіб. 2-е вид., з доопрац. та допов. К.: Алерта, 2015. 272 с.
11. Лозовану В. Фандрайзинг. Руководство для неправительственных организаций. Кишинев : Promo-LEX, 2011. 57 с.

12. Дуглас Александер Дж. Основные принципы фандрейзинга. Д.: Баланс Бизнес Букс, 2007. 240 с.

References

1. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2010), "State Target Program sustainable development of rural areas for the period 2020", available at: <http://www.minagro.gov.ua> (Accessed 15 May 2015). [in Ukrainian].
2. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2010), "The concept of the State Target Program sustainable development of rural areas for the period 2020", available at: <http://www.minagro.gov.ua> (Accessed 15 May 2015). [in Ukrainian].
3. Meskon M., Albert M., Hedouri F., (1997), Osnovy menedzhmentu [Management basics]. M.: Delo, 704 p. [In Russia].
4. Uilkoks D., Agi U., Kameron G., Olt F. (2004), Samoe glavnoe v PR. [The most important thing in PR.] Sankt-Peterburg «Piter». 560 p. [In Russia].
5. Grachev S. (2009), Issledovatel'skie universitety. Mirovoj opyt i priority razvitija. [Research Universities. World experience and development priorities.] M.: MChA, 2009. 160 p. [In Russia].
6. Shaff Terri (2006), Putevoditel po fandrayzingu. Rabochaya model po privlecheniyu sponsorov. [Fundraising Guide. Working model for attracting sponsors] M., SPb.: Vershina, 249 p. [In Russia].
7. Avramenko A., Aksenov G., (2001), Fandrayzing: iskusstvo dobyvat i otdavat dengi. [Fundraising: the art of earning and giving money]. K.: Planeta lyudey. 2001. 124 p. [in Ukrainian].
8. Komarovs`kyj O., (2007), Fandrejzy`ng u py`tannyax, vidpovidyax ta cy`tatax [Fundraising in questions, answers and quotes]. Lugans`k. 54 p. [in Ukrainian].

9. Xarchuk S., (2015), Social`no-ekonomichny`j rozvy`tok sil`s`ky`x tery`torij: problemy` ta shlyaxy` vy`rishennya. [Socio-economic development of rural areas: problems and solutions]. Investy`ciyi: prakty`ka ta dosvid. Vol. 12. P. 20–23. [in Ukrainian].
10. Chernyavs`ka O., Sokolova A., (2015), Fandrajzy`ng. [Fundraising.]. K.: Alerta, 272 p. [in Ukrainian].
11. Lozovanu V., (2015), Fandrayzing. Rukovodstvo dlya nepravitelstvennyh organizatsiy. [Fundraising. Guide for non-governmental organizations.]. Kishinev : Promo-LEX. 57 p.[In Moldova].
12. Duglas Aleksander Dj., (2007), Osnovnyie printsipyi fandreyzinga. [Fundraising Fundamentals]. D.: Balans Biznes Buks, 240 p. [in Ukrainian].